

VERTIKALNA DIMENZIJA DUHA I LIRIČNOSTI

(Nenad Grujičić: *Vijadukt, Prometej, Novi Sad, 2011*)

Vođen značajnim pesničkim iskustvom, Nenad Grujičić odabira pogodnu lirsko-epsku vrstu – poemu, pronalazeći u njoj dovoljno širok prostor za naseljavanje novog spleta događaja i likova. Knjiga *Vijadukt* je sazdana iz tri poeme. Prva nosi naziv, kao i knjiga, „Vijadukt“. Njen narativni aspekt evocira nekadašnju izgradnju asfaltnog puta od Prijedora do rudnika Tomašica, čiji je izvođač bilo zagrebačko preduzeće „Vijadukt“. Okvir opisanog događaja otvara pesniku mogućnost da tim putem usmeri izgradnju dubljeg smisla dela. Taj put je staza kojom je u pastoralne predele Prijedora i Gomjenice zakoračila dehumanizovanost novog vremena oličena u gotovo demonskim likovima mašina i uređaja što narušavaju prirodnu ravnotežu okoline i tamošnjeg sociuma.

Poremećaj ravnoteže u Gomjenici konkretizovan je sučeljavanjem dva različita sveta – sveta prirode, mira i tišine sa svetom bučnog i brzog života koji se vodi na asfaltu, epicentru savremenog sveta. Ovaj drugi nadjačao je prvi, uvlačeći se u samu njegovu srž („godove“) i stavljajući ga u inferioran položaj. „Brzo sklepane barake – mravinjaci za radnike“ stih je koji potvrđuje iznetu tezu. Naime, motiv čoveka u vidu mrava, koji svedoči o čovekovom bezizlaznom položaju u svetu i njegovoj nemoći, o njegovoj transformaciji iz subjekta u objekat, nije stran srpskoj književnosti. Ovaj motiv susrećemo, recimo, i kod Mio-druga Pavlovića, u zbirci *87 pesama* (pesma koja se otvara stihom „Na daščanom zidu“).

Dok se epskom tehnikom pripovedanja u poemi nagomilavaju zgusnute slike događaja koji se mogu doslovno razumeti, ali i metaforički tumačiti, kroz lirski iskaz peva sama duša poetskog subjekata/pesnika, dajući nam jasne konture doživljaja prodora jednog novog sveta u sve blisko i poznato. Takve segmente ponekad uočavamo unutar epskih deonica, koji često stoje u ubačenim stihovima što zatvaraju svaku od celina poeme. Ti završni stihovi su, zapravo, nazivi poznatih sevdalinki čime se daje sažet komentar narativnog tkiva koje im prethodi, a ponekada da bi oslikali neposrednu viziju samog poetskog subjekta. Tako, na primer, na kraju drugog segmenta „Vijadukta“ stoji stih: „Niz polje idu, babo, sejmeni...“ Citat veoma snažno podvlači smisao onoga što se zahuktava na prostoru Prijedora i Gomjenice.

Dečačko iskustvo u sebi nosi raznovrsne slike, a neke od njih otkrivaju nam i ženske likove i osvetljavaju aspekt ljubavi i strasti u ondašnjem življu. Izdvaja se ženski lik Lenke koja je odjek žene novog vremena, daleke onoj smernoj, pokornoj i trpeljivoj ženi patrijarhalnog kolektiva, koja će, zbog neverstva muža i svog ukaljanog obraza, sprovesti strašnu osvetu.

Odmicanjem narativnog toka prve poeme upoznajemo raznolike detalje života običnih, malih ljudi, onih koji potiču iz pomenutih krajeva i onih koji su tu samo kao sezonski

radnici. Svi, u manjoj ili većoj meri, postaju tragični u nemoći da se odupru destrukciji u naletu asfalta, jer on je ovde „zmija“ koja vijuga u „raju“, „ptica koja nisko leti“ (ubačen kurzivom stih Dragana Kolundžije). Osipaju se stare, istinske vrednosti u raznolikim slikama: „Sestre Vlašičke, nimfe u virovima,/ najljepše u skoku sa vodenica./ Gle, luk i strijela – šofer u vrbaku sa jednom.“ Sve ono što pripada urbanom u „Vijaduktu“ dobija demonizovane karakteristike koje su vidne i u delima drugih savremenih pesnika. Jedan od njih je i Novica Tadić, koji u svojoj zbirci *Lutajući oganj* na veoma sličan način govori o životu na asfaltu koji guta sve humano i ljudsko oko sebe.

Vijadukt, kao poetsko svedočanstvo o jednom minulom vremenu, oblikovano kroz tri poeme, ne ograničava se isključivo na pripovedanje o tom vremenu iz krajnje subjektivnog ugla poetskog subjekta. Dimenzija univerzalnosti viđenja tog vremena postiže se umetanjem događaja koji su od velikog značaja za tadašnje oblikovanje svetonazora onih koji su bili živi svedoci promena što su ih donele šezdesete godine dvadesetog stoleća.

Druga poema nosi naslov „Pokrivanje kuće“. Sam čin „stavljanja“ kuće pod krov u tradicionalnoj zajednici bio je svečanog karaktera, poput velikog praznika, jer kuća i ognjište u njoj bili su centar života zajednice. Stavljanje krova vršilo se uz mnogobrojne običajne radnje koje su imale za cilj da obezbede lagodan život kraj novog ognjišta. Osnovna razlika između prve dve poeme jeste što u prvoj dominiraju mašine demonizovanih osobina, a u drugoj se opis koncentriše na ljudske individue kroz čije ruke prolazi crep.

Poetski subjekt opisu događaja pristupa sa vidnom dozom humora i na taj način postiže značajan efekat istinitosti i verodostojnosti u oslikavanju temperamenta ljudi siromašnog kraja. Cilj takvog pristupa likovima, čini nam se, ima u sebi krajnje humanističku dimenziju koja svedoči o onom što ni pod kojim pritiskom dehumanizacije ne može iščeznuti iz ljudi tog podneblja. Reč je o želji da se pripada kolektivu kog neprekidno ugrožava talas novog vremena izvlačeći iz njega pojedince po merilima savremene materijalističke civilizacije. Na taj način stičemo uvid u proces preoblikovanja svesti malog čoveka u dodiru sa „savremenom“ Evropom: „Čujte i počujte,/ evo Marko Bundalo/ donio šporet iz daleke Njemačke.../ Kad tamo – a ono rešo sa dvije male ringle.“ Razlike tradicionalnog i savremenog, „malog“ i „velikog“ vidne su u brojnim stihovima: „I dok si trepnuo, kuća pokrivena:/ miruju *fijat* iz Usoraca i *mečka* iz Berlina,/ priljubili staklene njuške/ *fićo* iz Stratinjske i *pežo* iz Pariza,/ motorčina *horeks* u motorici *tomos* / obostrance naslonjeni na orah...“

Iza vela savremenosti materijalnog prestiža ipak blesne ono iz čoveka što leži u njegovoj suštini koju kroz život nosi u sebi, ali ne ispoljava u kontekstu ljudske otuđenosti. Poviće se kozarsko kolo kao simbol neraskidive veze sa kolektivom u kom se stasalo i nestaće onaj privid sreće stečene u tuđini, jer ojkački „lijek zavičaja koji teče“ jedini otkriva mesto izviranja istinske sreće. U rableovskom maniru daje se katalogizacija jela i pića koja prate burleskni trenutak proslavljanja pokrivanja kuće. Raskalašna atmosfera pothranjena pevanjem unosi vedrinu i optimistički duh dotičući se smisla života. Naime, promenama naglih i neizbežnih čovek se mora pokoriti, ali ne i izgubiti pri tom sebe i korene u potpunosti. Zato „...i odlazaka u svijet biće/ i povrataka u Prijedor biće“.

Treća poema u knjizi nosi naslov „Žabar“. Ton ove poeme ostavlja utisak da poetski subjekt/pesnik nastoji da dâ konačni smisao svojoj priči o jednom minulom segmentu vremena, o svom detinjstvu. U ovoj poemi dominiraju dva lika koja su se već ranije javila,

dečak i njegov otac. Uspomena dečaka čuva oca od zaborava u svetlosti njegove predanosti poslu. Otuda i nadimak oca, Žabar, koji je za život zarađivao loveći žabe za Italijane. Jedan deo te uspomena neraskidivo je vezan za smisaono područje *Vijadukta*. Otac je poginuo prilikom pada sa motora upravo zbog asfalta koji se nastanio u te krajeve: „Posao sa žabarima bio i prošao,/ a otac se na asfaltu/ u Rakelićima,/ pavši s motora,/ sa životom rastao.“

Ono što svaki put oživljava uspomenu na oca je reč „žabar“, snažna i strašna, od koje se i sam otac sklanjao, koju je odgonio sopstvenim besom, zbog koje si se „potukao i sa samim sobom“. Jer, biti oslovljen kao Žabar (pogrdan naziv za Italijana) značilo je biti stavljen u neki drugi svet, moderan, stran, evropski, biti izmešten iz okrilja pravih i autentičnih vrednosti. Reč „žabar“ zaustavljena u grlu mnogih na sahrani oca, niko nije izgovorio. Reč zastrašujuća, opasna, puna, reč koja poput iskre transcendentalnog (nadahnjujućeg) blesne u „izabranom danu“, „pozlati se i vjenča/ s pjesmom nad pjesmama“.

Proslavljanjem samog pevanja i moći pesničke reči, Grujičić stavlja tačku na jednu priču o svetu detinjstva koji je doveo u vezu sa savremenim trenutkom uz pomoć *vijadukta*, oblikovanu snažnim emocionalnim nabojem uspomena pretočenih u jasnu i glagoljivu pesničku sliku. Pred nama u *Vijaduktu* stoji svedočanstvo o svetu u kome danas živimo nudeći saznanja o promenama u starom, koje su ga načinile kakvim sada jeste. Kao najsigurniji način očuvanja vrednosti pred ugrožavajućom stihijom brzine, promena, dehumanizacije i otuđenosti materijalističke civilizacije ističe se reč, reč kao uteha arhetipskog karaktera, od koje počinje iskustvo sveta, kao i sve drugo u njemu. Time Grujičić akcentuje oreol pesničke umetnosti, ulogu poezije u svetu podvlačeći njen humani karakter koji je nebrojeno puta bio doveden u pitanje.